

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Навчально-науковий інститут новітніх освітніх технологій
Кафедра фінансів ім. С. І. Юрія

Котик Вадим Богданович

Фіскальна політика України в умовах економічних циклів

спеціальність: 072 - Фінанси, банківська справа та страхування
освітньо-професійна програма – Фіскальне адміністрування

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи
ФФАМ-21
В. Б. Котик

Науковий керівник:
к.е.н., доцент, А.М. Іванова

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту:

" ____ " _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

_____ **А. І. Крисоватий**

ТЕРНОПІЛЬ - 2023

АНОТАЦІЯ

Вадим Котик. Фіскальна політика України в умовах економічних циклів. – Рукопис.

Дослідження на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 – Фінанси, банківська справа та страхування. – Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, 2023.

Удосконалено науковий апарат пізнання функціонального механізму формування і реалізації податкової політики в частині утворення нових його елементів. Соціальна орієнтація оподаткування вимагає застосування в якості одного з важливих інструментів податкового механізму системи знижок, податкових пільг, відтермінувань, що є певним проявом індивідуального підходу до платників та посилить їхню мотивацію. Запропоновано нові підходи до детермінації видів і форм політики в сфері оподаткування з виокремленням політики податкових доходів і політики податкового регулювання, що дозволить посилити принцип справедливості в оподаткуванні.

SUMMARY

Вадим Котик. Фіскальна політика України в умовах економічних циклів. - The manuscript.

Research on obtaining educational degree «master» on speciality 072 – Finance, banking and insurance. The Western Ukrainian National University, Ternopil, 2023.

The scientific apparatus of cognition of the functional mechanism of formation and realization of tax policy in the part of formation of its new elements is improved. The social orientation of taxation requires the use as one of the important tools of the tax mechanism of a system of discounts, tax benefits, deferrals, which is a manifestation of an individual approach to taxpayers and strengthen their motivation. New approaches to the determination of types and forms of tax policy in the field of taxation with the separation of tax revenue policy and tax regulation policy, which will strengthen the principle of fairness in taxation.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ.....	6
1.1. Концептуальні положення фіскальної політики.....	6
1.2. Сутність та особливості формування фіскальної політики в Україні...12	
Висновки до розділу 1.....	17
РОЗДІЛ 2. ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ.....	19
2.1. Аналіз фіскальних процесів в економіці.....	19
2.2. Стан податкової безпеки в Україні.....	29
2.3. Вплив оподаткування на споживання та добробут населення.....	32
Висновки до розділу 2.....	36
Розділ 3. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІКИ.....	38
3.1. Податкове стимулювання інноваційної та інвестиційної активності в реальному секторі економіки.....	38
3.2. Пріоритети розвитку податкової політики в Україні.....	48
Висновки до розділу 3.....	51
ВИСНОВКИ.....	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	54

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Найважливішою умовою динамічного розвитку будь-якої держави є формування та реалізація ефективної фіскальної політики, яка створює сприятливі умови для реалізації економічних, політичних і соціальних функцій шляхом впливу на економічну діяльність і життя суспільства в цілому.

Особливої актуальності проблеми реалізації ефективної податкової політики набувають в умовах становлення соціально орієнтованої економіки, коли особливо затребуваними є вимоги суспільства щодо соціальної справедливості та рівності всіх громадян перед законом. Необхідно встановити критерії економічної та соціальної важливості податкової політики, а також розробити на їх основі конкретні ефективні заходи та механізми, реалізація яких зможе безпосередньо впливати на вдосконалення податкової політики в умовах соціалізації економіки та прискорення економічного зростання.

Різноманітні аспекти формування та реалізації фіскальної політики в умовах українських реалій досліджували вітчизняні вчені такі, як: В. Андрущенко, Л. Баранник, З. Варналій, О. Василик, В. Вишневський, Ю. Гончаров, О. Десятнюк, І. Драган, В. Ємельянов, М. Єрмошенко, Ю. Іванов, О. Кириленко, Т.Ковальчук, М. Корнеєв, А. Крисоватий, Є. Матвіїшин, П. Мельник, В. Опарін, О. Сидорович, А. Соколовська, В.Тропіна, В. Федосов, К. Швабій, С. Юрій та інші.

Мета й завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є розкриття теоретичних засад фіскальної політики та розробка рекомендацій щодо її вдосконалення в умовах становлення соціальної економіки в Україні.

Досягнення цієї мети зумовило необхідність вирішення таких **завдань**:

- розробити в рамках теорії управління національною економікою концептуальні положення фіскальної політики в умовах становлення соціальної економіки в Україні;

- висвітлити науково-методологічні підходи до дослідження сутності та особливостей становлення соціальної економіки в Україні;
- проаналізувати фіскальні процеси в економіці в контексті узагальнення та систематизації структурно-функціональних проблем удосконалення фіскальної політики на сучасному етапі;
- визначити стан фіскальної безпеки шляхом моніторингу та оцінки впливу її функціональних складових на інтегральний показник фіскальної безпеки;
- встановити вплив оподаткування на споживання та добробут населення;
- обґрунтувати необхідність надання податкових пільг інноваційно-інвестиційній діяльності в реальному секторі економіки;
- визначити пріоритети розвитку фіскальної політики в умовах становлення соціальної економіки в Україні.

Об'єктом дослідження є сукупність економічних відносин, що визначають податкову політику в Україні.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та практичні рекомендації щодо удосконалення податкової політики в умовах формування економіки.

Методи дослідження. У роботі використано ряд методів і підходів, які дозволили забезпечити концептуальну єдність дослідження. За допомогою діалектичного, системного та структурного методів виявлено тенденції розвитку фіскальної політики та її вплив на суспільні процеси; аналіз та синтез – для вивчення українського та світового досвіду вдосконалення моделей та видів податкової політики, аналізу можливостей впровадження в Україні; структурно-функціональний метод – з'ясувати завдання, функції та напрями фіскальної політики, а також проаналізувати структуру та функціональні характеристики механізмів фіскальної політики; метод порівняння – виявити особливості різних підходів, спрямованих на

вдосконалення фіскальної політики в Україні.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно - правові акти стосовно функціонування податкової та соціальної політики, статистичні дані Державної служби статистики України, Державної казначейської служби України, Державної податкової служби України, Міністерства фінансів України, матеріали інформаційно-аналітичних видань, наукові розробки та звіти науково-дослідних організацій, результати досліджень вітчизняних і зарубіжних учених з питань податкової політики.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що в роботі розвинуто теоретико-методологічні та прикладні основи податкової політики та розроблено рекомендації щодо її удосконалення в умовах формування економіки в Україні.

Практичне значення одержаних результатів. Теоретичні положення, висновки і практичні рекомендації автора можуть бути використані при розробці соціально-економічних програм розвитку України та підготовці проектів законодавчих і нормативних актів з питань реформування стратегії і тактики податкової політики, у роботі Державної податкової служби України.

Апробація результатів дослідження. Основні наукові положення і результати роботи представлялись на всеукраїнських конференціях та семінарах.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

1.1. Концептуальні положення фіскальної політики

Теоретичне осмислення сутності фіскальної політики, принципів її формування та реалізації є одним із найважливіших завдань сучасної економічної науки. Як у методичному, так і науково-практичному плані залишаються недостатньо вивченими питання, пов'язані з осмисленням інституційних змін, що відбуваються внаслідок системних перетворень, а також із застосуванням нових підходів, які б забезпечили якісний рівень підготовки та реалізація фіскальної політики в умовах прийнятої нової парадигми розвитку.

Щоб отримати більш повне уявлення про фіскальну політику, як наукове поняття, розглянемо підходи науковців до її трактування. Зазвичай під фіскальною політикою розуміють «складову частину соціально-економічної політики держави, орієнтовану на створення такої податкової системи, яка повинна стимулювати накопичення і раціональне використання національного багатства, сприяти гармонізації інтересів суспільства і економіки і, тим самим забезпечити соціально-економічний прогрес суспільства»[6, с. 162].

Часто податкову політику трактують як «комплекс заходів, сукупність дій уповноважених органів у сфері оподаткування з метою визначення та встановлення елементів податків, адміністративних процедур і процесів». Ми поділяємо це визначення, це правда, але частково. Це визначення фіскальної політики є досить спрощеним, оскільки фіскальна політика є продуктом ідей, рішень і дій різних сторін, спрямованих на вирішення проблем, які виникають у кожен конкретний період.

«Політика, в тому числі і податкова, є результатом роботи та розрахунків експертів і фахівців. Податкова політика є похідною від

політичного устрою держави представляє собою компроміс різних груп впливу»[17].

«Визначаючи податкову політику як складову фіскальної політики, З.С. Варналій і Л.Л. Тарантул вважають, що вона є важливим фінансовим інструментом мобілізації грошових коштів для виконання загальнодержавних функцій і здійснення макроекономічного регулювання економіки»[25, с. 675]. І. Лук'яненко та М. Сидорович під податковою політикою розуміють діяльність держави у сфері встановлення і стягнення податків»[21, с. 229].

На правову природу податкової політики вказує надана вітчизняним ученим С.І. Юрієм характеристика останньої як «діяльності держави у сферах запровадження, правового регламентування та організації справляння податків і податкових платежів до централізованих фондів грошових ресурсів держави»[49, с. 292].

Схожим чином розглядає це питання А.І. Крисоватий. Він зазначає, що «податкова політика - діяльність держави у сферах запровадження, правового регламентування та організації справляння податків і податкових платежів, які є знаряддям розподілу і перерозподілу частини валового внутрішнього продукту та формування централізованих фондів грошових ресурсів держави»[16, с. 200].

К.І. Швабій, визначаючи державну фіскальну політику, справедливо зазначив: «вона є складовою системи державного регулювання економіки, механізму управління національним господарством, ознакою суверенітету країни і водночас умовою її незалежності»[48, с. 90-103]. Це визначення відповідає нашому розумінню сутності фіскальної політики, принаймні на сучасному трансформаційному етапі розвитку, коли країна рухається до соціально-орієнтованої або соціальної економіки.

Проаналізувавши точки зору різних авторів на тему фіскальної політики, можна констатувати, що вони виділяють такі особливості цієї економічної

категорії:

- це система заходів органів державної влади та місцевих самоврядувань; частина економічної стратегії держави;
- забезпечує комплексне вирішення податкових проблем;
- спрямовані на врахування інтересів та історичних завдань конкретної держави, на відміну від фіскальної теорії та історії оподаткування;
- має економіко-правовий характер державного регулювання.

Фіскальна політика, залишаючись ключовою ланкою економічної політики, де-факто стала самостійною політикою. Дослідження фіскальної політики неможливе без з'ясування таких її концептуальних засад, як мета, функції, цілі, суб'єкти, об'єкти, завдання, принципи та взаємозв'язок між ними, які представлені на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Концептуальні засади функціонування податкової політики

«Необхідно зазначити, що головна мета податкової політики полягає у гармонізації інтересів держави, платників податків (населення і суб'єктів

господарювання), що має відбуватися шляхом розроблення й імплементації дієвих механізмів впливу громадськості на формування та реалізацію публічно-управлінських рішень у сфері податкових відносин»[14, с. 22].

Практика сплати податків на військові потреби не нова. Функція держави - піклуватися про власну оборону та встановлювати військові податки. Витрати на оборону в Україні фінансувалися до 2014 року, але ці витрати покривалися доходами бюджету, які не були особливими. З початком російської війни в 2014 році в Україні ввели військовий збір у розмірі 1,5%. Платниками військового збору є фізичні особи-резиденти, які отримують доходи як в Україні, так і за її межами; фізичні особи - нерезиденти, які отримують доходи в Україні, а також податкові агенти.

Економічну сутність фіскальної політики можна краще зрозуміти, з'ясувавши її функції, які визначаються функціями самих податків. Зазвичай виділяють фіскальну, регулятивну, соціальну та контрольну функції (рис. 1.1). Важливо зазначити, що податкова політика реалізується в межах діяльності відповідних суб'єктів. Такими суб'єктами в Україні є: Президент України; Верховна Рада України; Кабінет Міністрів України; органи державної виконавчої влади; місцеві, сільські, селищні ради, об'єднані територіальні громади; юридичні та фізичні особи, фізичні особи-підприємці, які є платниками податків.

Податкова політика реалізується шляхом здійснення зазначеними суб'єктами певних послідовних дій: розроблення стратегії і тактики податкової політики; вибрати модель і розробити форму фіскальної політики; вибір цілей, пріоритетів, методів і засобів її реалізації та реалізації.

Фіскальна політика має сприяти та гарантувати вирішення завдання з подвійною відмінністю. «По-перше, йдеться про встановлення оптимального розміру та кількості податків; по-друге, забезпечення надходження до бюджету достатньої кількості коштів для задоволення потреб. Слід зазначити, що основним завданням фіскальної політики є встановлення

балансу для визначення фіскальних потреб: потреби у фінансовому забезпеченні функцій держави та вирішення соціально-економічних проблем»[9].

Узагальнюючи теоретичні погляди на принципи фіскальної політики, наведемо деякі наші міркування (рис. 1.2). На нашу думку, на відміну від податкових принципів, які століттями формувались як фундаментальні наукові основи теорії оподаткування і, відповідно, не підлягали змінам, принципи податкової політики є більш динамічними, оскільки на них впливають пріоритети цілей фіскальної політики, які визначаються економічними можливостями держави, державною фінансовою системою та напрямками національної соціальної політики на певний період часу.

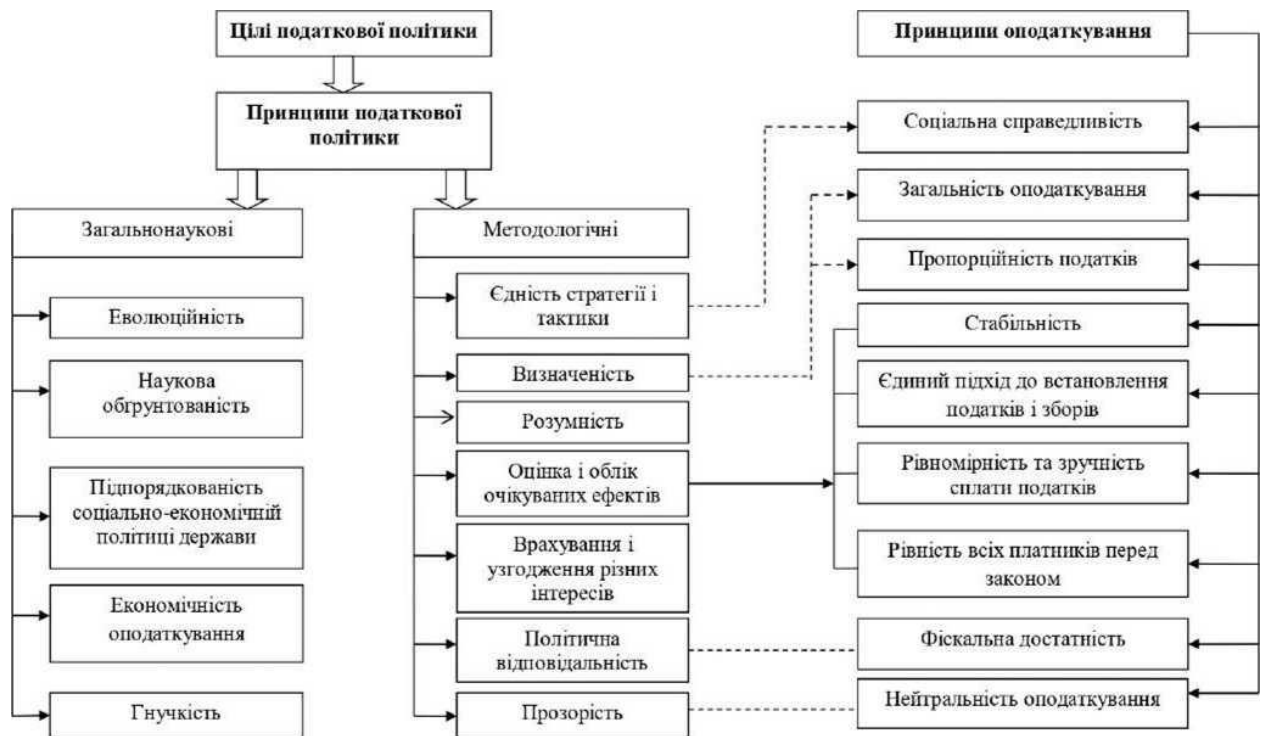

Рис. 1.2. Взаємозв'язок принципів оподаткування з принципами податкової політики

Податкова система потребує невідкладної побудови та розвитку відповідно до векторів державної політики соціально-економічного

розвитку. Це дозволить забезпечити необхідний обсяг податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів. Відповідно, ефективний механізм адміністрування (стягнення) податків є необхідною та обов'язковою передумовою виконання державного бюджету. Запорукою виконання бюджетних завдань є податкові надходження. Фіскальний менеджмент, тобто цілеспрямований вплив на економічні відносини щодо розподілу ВВП, є основою створення сприятливих умов для розвитку економіки та соціальної сфери. Для цього необхідно сформувати централізований державний грошовий фонд.

«Отже, слід зазначити, що податкові реформи в Україні не отримали бажаного результату, сучасний стан податкової системи характеризується недосконалістю та нестабільністю податкових норм визначених законодавством, незадовільним фінансовим станом платників податків, негативним ставленням платників податків до податкових органів та служб. У той час, як основним призначенням податкової політики є підтримка економічного розвитку»[10, с. 20].

Для того, щоб податкова політика могла забезпечувати розвиток держави, вона має бути ефективною, адже «податкова політика держави може істотно впливати на ефективність господарювання, умови реалізації суспільного продукту, пропорції відтворення, розвиток продуктивних сил, темпи нагромадження капіталу, соціальну стабільність у суспільстві. Складність податкової політики полягає у поєднанні стабільності протягом конкретного податкового періоду та еластичності на більш тривалому відрізку часу для того, щоб забезпечувалася можливість своєчасного врахування зміни методів оподаткування при конкретних змінах у процесі соціального і економічного розвитку. Оптимальне сполучення критеріїв стабільності та еластичності сприяє встановленню нормальних податкових відносин платників податків і держави, що позитивно впливає на економічний розвиток і соціальний стан суспільства»[7, с. 38].

Підсумовуючи дослідження наукових думок щодо концептуальних положень фіскальної політики, можна сказати, що вона потребує подальшого поглибленого дослідження. Ефективність прийнятих економічних рішень значною мірою залежить від успішної реалізації фіскальної політики. Ефективною можна вважати лише таку фіскальну політику, яка стимулює накопичення та інвестиції, сприяє економічному зростанню та соціальному прогресу.

1.2. Сутність та особливості формування фіскальної політики в Україні

Фіскальна політика є складовою економічної політики будь-якої держави. Для управління економікою необхідно використовувати гнучкі механізми впливу та управління економічними процесами. Отже, існують різні типи та комбінації економічної та фіскальної політики, спрямовані на максимізацію ефективності управління. Сучасне формування податкової політики в Україні враховує вимоги ЄС. Водночас європейське співтовариство акцентує увагу на тому, що податкова система має формуватися на основі чинного державного устрою з урахуванням національних особливостей.

«Податкова політика окремих держав є унікальною порівняно з іншою. Ця унікальність визначається національними особливостями, станом економіки та соціальної сфери та іншими показниками. Навіть, податкова політика в одній і тій же країні в умовах незмінного соціально-економічного стану та етапу розвитку, може відрізнятися. Доцільно виділити перелік понять, які дають змогу класифікувати схожість і відмінності податкової політики. До них належать такі особливості податкової політики: тип, форма, моделі, методи»[47].

Тип податкової політики «це певний образ або зразок податкової політики, що має притаманні тільки йому характерні риси (ознаки), за

об'єктивним проявом яких можливо виразно відрізнити один зразок політики від іншого»[47].

Застосування того чи іншого виду фіскальної політики залежить від стану економіки. Важливо, щоб держава не тільки правильно обирала напрям фіскальної політики залежно від умов функціонування економіки, а й правильно прогнозувала наслідки змін в оподаткуванні. Замовчування фіскальної політики відповідає певній тактиці та стратегії у сфері оподаткування. Фіскальна тактика здатна вирішувати короткострокові цілі, а саме стимулювання та активізацію інвестиційної діяльності, досягнення збалансованості бюджету тощо. Податкова стратегія спрямована на вирішення довгострокових цілей, таких як добробут населення, зайнятість населення, економічне зростання тощо.

Модель податкової політики - це взірець, «апробований в практиці ряду країн і який довів свою результативність, тобто це тип податкової політики, який може використовуватися іншими країнами як аналог»[47].

Форма податкової політики - це «сукупність розроблених прийомів, методів та інструментів податкової політики, тобто спосіб наповнення обраної моделі податкової політики конкретним змістом. Форма є результатом формування стратегії і тактики податкової політики»[47].

«Методами податкової політики зазвичай є прийоми (способи), що застосовується для вирішення поставленої мети податкової політики. В арсеналі сучасної економіки можна виділити такі методи, як регулювання співвідношення:

- прямого і непрямого оподаткування;
- податків за різними рівнями бюджетної системи,
- податкових повноважень різних рівнів управління;
- галузевого податкового навантаження,
- зміна навантаження з одних категорій платників податків на інших;
- пропорційних і прогресивних ставок податків і ступеня їх прогресії;

- регулювання масштабу та спрямованості надання податкових пільг і преференцій;

- регулювання складу податків, об'єктів оподаткування, податкових ставок, способів обчислення податкової бази, порядку і термінів сплати податків» [47].

Співвідношення типів і моделей фіскальної політики за наведеною версією наведено на рис. 1.3.

Рис. 1.3. Відповідність типів і моделей податкової політики

«Сутність податкової політики обумовлена соціально-економічним ладом суспільства, стратегічними цілями, які визначають розвиток національної економіки, а також світовими інтеграційними процесами, які впливають на структуру економічних відносин»[39].

Зараз податкова політика реалізується на основі «пропозицій» або копіювання чужого досвіду (не завжди вдалого). Україна має достатньо потужний природний потенціал, достатню кількість робочої сили та вигідне географічне положення для організації транзитних потоків товарів і послуг, які вона могла б вигідно використати. Тому, при грамотному використанні цих переваг вони можуть приносити значні доходи державі, зменшуючи податкове навантаження на населення та малий бізнес. Очевидно, що в Україні має бути створена власна модель податкової політики, більш прийнятна з точки зору загального податкового навантаження на громадян і бізнес, ніж будь-яка інша країна світу.

Крім того, важливим напрямком є активізація розвитку добровільного та соціального особистого страхування, розширення бази страхових внесків. Необхідно продовжити реалізацію низки заходів щодо вдосконалення адміністрування доходів бюджетної системи, у тому числі шляхом подальшої цифровізації податкового адміністрування та об'єднання всіх інформаційних джерел і потоків даних в єдиний інформаційний простір з подальшою автоматизацією його аналізу на основі щодо впровадження сучасних технологій обробки великих масивів. Тому розширення податкового поля та робота з легалізації тіньового бізнесу на сьогодні є пріоритетним напрямом податкової політики України.

У світі не існує ідеальної моделі фіскальної політики. В останні роки багато розвинених країн активно працювали над реформуванням податкових систем. По суті, це означає поєднання різних видів податкової політики, прийнятних для сучасного етапу їх розвитку та здатних сприяти гармонізації податкової системи. Протиріччя між потребами держави в податкових

надходженнях і можливостями їх отримання є основним у формуванні всіх податкових систем, тому владі доводиться лавірувати між традиційними та нестандартними методами податкової політики. Довгий шлях, пройдений країнами з ринковою економікою, підтверджує, що навіть такий суперечливий процес, як узгодження фіскальних інтересів різних сторін, може здійснюватися на демократичній основі.

Цей досвід показує, що для створення еластичної податкової системи необхідні поступові та довгострокові трансформації, насамперед інститутів власності та влади. Вибір стратегії податкової політики держави обов'язково має базуватися на «золотих правилах» оподаткування, принципових підходах до сутності організації податкового виробництва.

Податкова система є інструментом державної фіскальної політики, що дозволяє регулювати сукупний попит в економіці, перерозподіляти доходи, покривати витрати держави та контролювати розподіл національного доходу. Остання має соціальну спрямованість, яка проявляється в механізмах оподаткування юридичних і фізичних осіб. Чим більше значення має його соціальна складова, чим вищий рівень соціального розвитку суспільства, тим ефективніше вирішуються соціальні завдання. Акцентуємо увагу на тому, що становленню та розвитку національної соціальної ринкової економіки сприяє зміцнення соціальної безпеки громадянина і суспільства, соціальної захищеності людини та її незалежності від держави.

«Розвиток соціально-трудових відносин забезпечує ряд переваг, а саме:

- підвищення ефективності використання трудового потенціалу,
- підвищення продуктивної зайнятості,
- зниження рівня прихованого безробіття,
- створення нових і ефективне використання наявних робочих місць, здійснення політики ефективної підтримки самозайнятості населення,

- підвищення його територіальної мобільності з метою перерозподілу робочої сили між регіонами»[35].

Необхідно звернути увагу на те, що фіскальною метою податкової системи є збір фінансових коштів, необхідних для функціонування держави, а основною метою фіскальної політики соціальної держави є сприяння розвитку потенціалу людські ресурси, підвищення якості та рівня життя та розвиток соціальної сфери. Проте кінцевою метою державної фіскальної політики є стабільна та повна сплата податків і зборів до бюджетів усіх рівнів. Для соціально орієнтованої податкової системи кінцевою метою є участь у системних діях (розвиток людського потенціалу, підвищення якості та рівня життя, розвиток соціальної сфери).

Висновки до 1 розділу

Фіскальна політика – це частина економічної політики держави, яка являє собою систему заходів організаційно-правового та соціально-економічного характеру органів державної влади та місцевого самоврядування щодо акумулювання та перерозподілу державних коштів на основі вирішення завдань стратегічного завдання і тактика розвитку країни чи регіону.

Запропоноване визначення дається з позиції імперативно-диспозитивного характеру регулювання податкових відносин, спрямованого на пошук балансу між чіткими імперативними розпорядженнями та деякими диспозитивними правилами (межами), які дозволяють суб'єкту господарської діяльності діяти в межах обсяг таких обмежень на власний розсуд.

Таке визначення податкової політики, на відміну від існуючих у науковій сфері, підкреслює необхідність трансформації управління податковими процесами в бік соціалізації економіки з більшим урахуванням економічної свободи особи, зміни фіскальних пріоритетів і принципів

політики.

Фіскальний механізм – це сукупність важелів, інструментів і методів, які діють у взаємозв'язку між собою, на основі чинного фіскального законодавства, з метою узгодження інтересів держави та платників податків, акумулювання коштів державного бюджету та розвитку ринкової інфраструктури.

Соціальна спрямованість оподаткування вимагає використання системи знижок, податкових пільг та відстрочок як одного з важливих інструментів податкового механізму, що є певним проявом індивідуального підходу до платників податків та сприятиме посиленню їх мотивації.

Система принципів фіскальної політики повинна бути інтегрована з принципом поміркованості, що означає встановлення такого рівня податкового тиску в економіці, який забезпечує можливість розширеного відтворення та накопичення в суспільстві. Цей принцип сприятиме більшій виправданості та справедливості податкової політики, а податки стануть більш вагомим економічним важелем, ніж державне регулювання економіки.

РОЗДІЛ 2. ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз фіскальних процесів в економіці

Найбільшу питому вагу та значне місце в доходах бюджету займають податкові надходження. За даними Міністерства фінансів України, з 01.08. У 2022 році податкові надходження доходів бюджету склали майже 77%. Частка податку на доходи фізичних осіб становила 21,34%, податку на прибуток підприємств – 8,08%, ПДВ на вітчизняні товари (з бюджетним відшкодуванням) – 7,91%.

Таблиця 2.1

Динаміка доходів Зведеного бюджету України протягом 2018-2022 рр.

Напрями фінансування	2018	2019	2020	2021	2022	Темп росту 2022 р. у %	
						2018	2022
Охорона навколишнього середовища	5530	6255	7349	8242	9730	75,9	18,1
Житлово-комунальне господарство	15700	17548	27186	30346	34487	119,7	13,6
Охорона здоров'я	71001	75409	102392	115848	128378	80,8	10,8
Духовний та фізичний розвиток	16228	16885	24342	28993	31550	94,4	8,8
Освіта	114194	129435	177756	210029	238757	109,1	13,7
Соціальний захист та соціальне забезпечення	176340	258330	285761	309364	321789	82,5	4,0
Усього, видатків на соціальну сферу	398993	503862	624788	702822	764691	91,7	8,8

«Податки на доходи, прибуток та внутрішні податки на товари і послуги (податки на споживання) становлять у сумі 66,6 %, тобто забезпечують понад 2/3 усіх податкових надходжень до зведеного бюджету України. Загалом рівень оподаткування в Україні склався за європейськими стандартами. Проте остаточно не вирішене питання щодо особливостей справляння та

адміністрування податків та визначення податкової бази. В Україні можна простежити залежність доходів бюджету від споживання імпортованих товарів (ПДВ на імпортовані товари становить 18,61%» [19]).

«Причиною цього є низька конкурентоспроможність вітчизняних товарів на внутрішньому ринку. Це умовно прийнятний рівень оподаткування. Крім того, такий стан речей зумовлений загальними умовами та правилами ведення бізнесу в Україні, а також здатністю вітчизняних виробників створювати та продавати конкурентоспроможну продукцію. Також є можливість використання схем оптимізації обсягів і структури оподаткування ПДВ при імпорті»[19].

Таблиця 2.2

Структура податкових надходжень до ДБУ в розрізі прямих і непрямих податків протягом 2018-2022 рр., %

Види податків	Назва податків	2018	2019	2020	2021	2022
Непрямі	ПДВ	43,6	46,7	50,1	49,7	47,3
	Акцизний податок	15,4	17,9	17,3	15,8	15,4
	Міно (ввізне і вивізне)	9,8	4,0	3,3	3,6	3,8
Прямі	ПДФО	19,5	11,9	12,0	12,2	13,7
	Податок на прибуток підприємства	11,0	10,8	10,7	12,9	13,4
	Інші податки	9,1	8,7	6,1	5,9	6,3
Разом податків		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Усі види податків мають тенденцію до зростання. Відбувається це під впливом такого фактора, як інфляція. Значний вплив мали також економічні, політико-правові, демографічні та соціально-культурні фактори.

Найбільші доходи отримують від непрямого податку - ПДВ. Це пов'язано з тим, що цей податок створюється на всіх етапах виробництва, включається у вигляді надбавки до ціни товару і сплачується споживачем. Облік та сплата ПДВ до державного бюджету України здійснюється податковим агентом. Серед інших причин значних надходжень ПДВ – висока ставка податку, надмірна централізація бюджетних ресурсів, тіньові режими, своєчасне виявлення ризиків несплати цього податку до бюджету тощо. Механізм відрахування ПДВ робить практично неможливим уникнути його сплати. На другому місці після ПДВ стоїть акциз, хоча надходження від нього значно менші.

Зі структури податкових надходжень до державного бюджету України видно, що частка кожного податку постійно змінюється. Частка ПДВ зросла з 43,6% до 50,1% з 2018 по 2020 рік і знизилася до 47,3% в 2022 році.

За аналізований період частка податку на прибуток підприємств зросла з 11,0% до 13,4%. На це вплинуло кілька факторів:

- високі податкові ставки,
- контроль за своєчасністю та повнотою платежів,
- підвищення платоспроможності компаній,
- зменшення податкового боргу,
- дисциплінованість;
- надання податкових пільг,
- запровадження диференційованих тарифів для пріоритетних галузей тощо.

Митні доходи характеризуються низькою питомою вагою доходів бюджету, що пояснюється нераціональною структурою експорту та імпорту та слабким втручанням держави в регулювання цих процесів.

Таблиця 2.2 показує, що структура податкових надходжень є неоднорідною та постійно змінюється. «Структурні зміни є результатом переліку проблем, які в загальному вигляді можна звести до:

- недосконала система збору та адміністрування податків;
- ухилення від сплати податків;
- спостереження за економікою України;
- стан посткризової економіки за останні роки;
- погіршення геополітичної ситуації навколо України»[22, с. 103 -114].

«Непрямі податки на відміну від прямих складають найбільшу частку в доходах бюджету. Це викликано тим, що ухилення від сплати непрямих податку фактично неможливе. Справа в тому, що цей податок закладено в ціну товару, що продається»[22, с. 103-113].

Такий стан справ зумовлює необхідність подання співвідношення прямих і непрямих податків у вигляді таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Динаміка податкових надходжень до Державного бюджету України в розрізі прямих і непрямих податків протягом 2018-2022 рр.

Види податкових надходжень	2018	2019	2020	2021	2022	2022/ 2018, (+,-)	2022/ 2021, (+,-)
Непрямі податкові надходження, млн. грн.	281864	346000	446814	520437	532134	250270	11697
Прямі податкові надходження, млн. грн.	127554	157879	180340	233379	267642	140088	34263
Непрямі податкові надходження, %	68,8	68,7	71,2	69,0	66,5	-2,3	-2,5
Прямі податкові надходження, %	31,2	31,3	28,8	31,0	33,5	2,3	2,5

Аналізуючи таблицю 2.3 можна зробити висновок, що за досліджуваний період надходження від непрямих податків більш ніж удвічі перевищують надходження від прямих податків державного бюджету України. У 2022 році непрямі податки в дохідну частину державного бюджету України становили

532,134 млн. грн, або 250,270 млн. грн. більше 2018 року та на 11697 млн. грн. більше ніж у 2021 році. У 2022 році прямі податки в доходи державного бюджету зросли на 140 088 млн. грн. порівняно з 2018 роком та, відповідно, на 34 263 млн. грн. порівняно з 2021 роком.

«Загалом до факторів, що впливають на обсяг прямих та непрямих податків, відносять макрофінансові показники, які змінюються під впливом часу: розмір ВВП, сальдо платіжного балансу, сукупний попит та сукупна пропозиція, рівень тінізації економіки» [24, с. 276].

Крім того, на обсяг податкових надходжень до державного бюджету України впливають зміни податкового законодавства та мікроекономічні чинники та показники: вибір виду оподаткування, наявність податкових знижок та пільг, рівень доходів, сума податків, валового доходу, витрат на оплату праці в структурі собівартості продукції, чисельності працівників, ефективності управління податком на підприємства тощо.

У 2022 році виконання дохідної частини державного бюджету України відбувалося в умовах змін податкового законодавства, спрямованих на: удосконалення адміністрування платежів; створення справедливих і більш справедливих фіскальних умов; збільшити фіскальну спроможність. Аналіз основних тенденцій формування доходів державного бюджету України показав, що існує постійна тенденція до їх зростання. Проте, незважаючи на збільшення податкових надходжень до державного бюджету України за останні роки, податкова система залишається недосконалою.

«Наразі фіскальне значення прямих і непрямих податків залежить від напрямів податкової політики, яку проводить держава на конкретному етапі її розвитку, адже податки є фактором впливу на економічну діяльність підприємств і загалом на всі галузі національної економіки. Податки можуть використовуватися для вирівнювання доходів громадян та забезпечення соціальної рівності, сприяти створенню нових робочих місць шляхом надання преференцій розвитку малого бізнесу та підприємництва тощо.

Фіскальна ефективність податків проявляється не лише у сфері державного регулювання соціально-економічних процесів, а й у сфері суб'єктивно-ринкових відносин, тобто як діяльність людей, що свідомо спрямовують свій фінансовий ресурс на досягнення цілей»[22].

Тому більшість доходів держави формується за рахунок податків, що дозволяє фінансувати програми соціально-культурної діяльності, соціального захисту населення, науки та державні капітальні вкладення у розвиток галузей промисловості та структурну перебудову економіки.

«Значну частку в структурі податкових надходжень займають місцеві податки і збори. Місцеве оподаткування для України пов'язане з можливістю фінансового забезпечення органів влади на місцях, системою мобілізації доходів місцевих бюджетів. Наразі стан місцевого оподаткування України перебуває в стадії активного формування. В процесі цієї процедури висвітлюються проблемні питання як для центральних органів влади, так і для органів влади на місцях щодо адміністрування місцевих податків і зборів. Сплата місцевих податків є основним джерелом формування доходів, оскільки формують місцевих бюджетів за власні кошти»[4, с. 263-269].

Наведемо динаміку та структуру податкових надходжень до місцевих бюджетів України (табл. 2.4).

На підставі даних табл. 2.4 слід зазначити, що дохідна частина місцевих бюджетів не є диверсифікованою, основну частку податкових надходжень місцевих бюджетів становить один вид доходів – податок на доходи фізичних осіб. Місцеві податки не є фіскальним інструментом органів місцевого самоврядування. У структурі податкових надходжень місцевих бюджетів України податок на доходи фізичних осіб займає найбільшу частку – від 54% до 62% за досліджуваний період.

Зазнала змін структура доходів місцевого бюджету, в основному за рахунок збільшення частки податкових надходжень за рахунок зростання у 2022 році такого виду доходів, як податок на доходи фізичних осіб на 109,398

млн грн. (199,2%), акцизний збір з роздрібною торгівлю суб'єктами господарювання підакцизної продукції збільшився на 6284 млн. грн. (81,8%), місцевих податків і зборів 43339 млн. грн. (160,3%) та інші податкові надходження зросли на 298 млн. грн. (9,1%) до показника 2018 р. Рівень виконання податкових надходжень склав 111,4% річного плану. Зауважимо, що абсолютна більшість жителів адміністративно-територіальних одиниць нині входить до кола платників місцевих податків.

Таблиця 2.4

Аналіз динаміки та структури податкових надходжень місцевих бюджетів України протягом 2018-2022 рр.

Показник	2018		2019		2020		2021		2022		Темп росту, 2022/ 2018, %
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	
ПДФО	54921	56	78971	54	110653	55	135647	55	164319	62	199,2
Акцизний податок	7685	8	11628	8	13156	7	13623	6	13969	5	81,8
Податок на прибуток підприємств	4277	4	5879	4	6485	3	8782	4	9944	4	132,5
Місцеві податки і збори	27041	28	42261	29	52587	26	58902	26	70380	27	160,3
Плата за користування надрами	1019	1	1082	1	ПОЗ	1	2878	1	3524	1	245,8
Інше	3276	3	7080	5	17021	9	9982	4	3574	1	9,1
Всього	98218	100	146902	100	201005	100	229815	100	265710	100	170,5

У 2022 році податкові надходження до місцевих бюджетів склали 265,710 млн грн. і збільшився на 167492 млн. грн. (170,5%) порівняно з показником 2018 р. Виділимо деякі результати фінансової децентралізації з 2018 р. Загальний обсяг податкових надходжень зріс у 2,9 раза.

«Зростання відбулось перш за все за рахунок:

- нормативів перерозподілу між центральним та місцевими бюджетами

ПДФО,

- екологічного податку,

- запровадження акцизного податку з роздрібною торгівлю паливом та зростання його ставок,

- розширення переліку місцевих податків та зборів»[4, с. 263-269].

Варто зазначити, що основними принципами формування доходів бюджету є фіскальна ефективність та соціальна справедливість. Зростання видатків вищими темпами, ніж зростання податкових надходжень, є негативним фактором. Такий стан справ свідчить про недостатнє фінансування повноважень місцевих бюджетів за рахунок власних коштів місцевих бюджетів. Цей висновок підтверджується розрахунком питомої ваги місцевих податків і зборів у власних коштах місцевих бюджетів (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Структура власних коштів місцевих бюджетів України за видами податкових надходжень протягом 2018-2022 рр., %

Показник	2018	2019	2020	2021	2022
Власні кошти, всього, %	100	100	100	100	100
Питома вага податкових надходжень у власних коштах, %, зокрема:	76,6	95,5	97,4	92,4	71,3
питома вага місцевих податків та зборів у власних коштах, %	7,1	26,2	28,1	24,6	18,2
питома вага загальнодержавних податків та зборів у власних коштах, %	69,5	69,3	69,3	67,8	53,1

Місцева влада практично не впливає на рівень надходжень місцевих податків і зборів. Отже, до компетенції органів місцевого самоврядування входить право встановлювати ставки місцевих податків і зборів у межах, визначених ПКУ, а перелік місцевих податків і зборів є вичерпним та обмеженим: 2 місцеві податки (податок на майно та єдиний податок). та 2 місцеві податки (збір за паркування транспортних засобів та туристичний

збір). Проаналізуємо динаміку податкової ефективності місцевого оподаткування в Україні (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Динаміка фіскальної ефективності місцевого оподаткування України за видами податкових надходжень протягом 2018-2022 рр., %

Показник	2018	2019	2020	2021	2022
Питома вага місцевих податків та зборів у ВВП, %	1,4	1,8	1,8	1,7	1,8
Питома вага місцевих податків та зборів у доходах Зведеного бюджету України, %	4,1	5,4	5,2	5,0	5,5
Питома вага місцевих податків та зборів у податкових надходженнях Зведеного бюджету України, %	5,3	6,5	6,3	6,0	6,6
Питома вага місцевих податків та зборів у доходах місцевих бюджетів України, %	22,4	24,8	22,9	22,5	23,9

«Свідченням недоліку системи адміністрування є зниження фіскальної ефективності місцевих податків та зборів. Залишається невирішеною проблема доступу органів влади на місцях до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. Також варто відзначити незабезпечення наповненості Державного реєстру речових прав на нерухоме майно наявними об'єктами нерухомості. Існують випадки не надсилання податковими органами фізичним особам повідомлення-рішення про нарахування та сплату податків. Також проблемою є відсутність важелів впливу на платників місцевих податків місцевих органів влади щодо повноти та своєчасності здійснення розрахунків»[4, с. 265].

Слід зазначити, що до кола платників місцевих податків входить абсолютна більшість жителів адміністративно-територіальних одиниць. Рівень виконання податкових надходжень з місцевих бюджетів склав 1,4% річного плану.

«Відповідно до законодавства наповнення бюджету Фонду соціального страхування (далі-ФСС) здійснюється шляхом сплати фізичними та юридичними особами ЄСВ. Фонд забезпечує реалізацію завдань соціального

страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, та у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності. До злиття фондів щорічний середній рівень зміни надходжень по ЄСВ становив близько 5% у бік збільшення або зменшення, тобто були характерні незначні коливання надходжень»[35, с. 34].

При цьому найнижчий темп зростання був характерний для 2020 року: близько 2%. Після об'єднання фондів у 2021 та 2022 роках темп зростання порівняно з попереднім роком склав 11% та 17% відповідно. У 2021 та 2022 роках приріст склав приблизно 1,7 млрд грн. та 3 млрд грн. відповідно. Дійсно, доходи ЄС зросли на 2,9 млрд. грн. доходи Зведеного бюджету України на 2020 рік зростуть на 6,2%.

Таким чином, у Зведеному бюджеті України непрямі податки складають більшу частину податкових надходжень. Це пов'язано з тим, що їх сума вкладається в певний товар, при купівлі якого автоматично сплачуються податки. Тобто посилюється адміністрування та контроль за ухиленням від сплати податків, а з прямими податками ситуація складніша, ухилятися від сплати можна в обхід норм податкового законодавства. Нині одним із найважливіших завдань держави є ефективна фіскальна політика. Джерела поповнення бюджету, напрями розподілу і використання фінансових ресурсів визначаються державою самостійно. На основі аналізу фіскальної функції сучасної фіскальної політики ми мали можливість переконатися, що фіскальна політика України є економічно ефективною.

2.2. Стан податкової безпеки в Україні

«Ефективністю податкової політики держави визначається податкова безпека держави, яка має оптимально поєднувати фіскальні інтереси держави

та індивідуальні, корпоративні інтереси платників податків. Детально оцінюючи існуючі наукові трактування визначення сутності та змісту поняття «податкова безпека», зауважимо, що у сучасній економічній науці відсутнє єдине визначення та розуміння трактування її сутності. Податкову безпеку держави розглядають у наукових колах»[44, с. 289-292]:

- «по-перше, як певний стан податкової системи, що забезпечує захист інтересів платників податків та суб'єктів, що задіяні у розподілі ВВП через механізм оподаткування;

- по-друге, як певну властивість системи, що здатна забезпечити своєчасність виконання податковою системою своїх функцій, та адекватність реагувати її на зміни податкової політики держави під впливом групи чинників;

- по-третє, як здатність протистояти ризикам та небезпекам, оптимізувати, а за окремих умов мінімізувати їх вплив на усіх учасників податкової безпеки»[44, с. 289-292].

Таким чином, «стан податкової системи, що впливає на забезпечення зростання ресурсного потенціалу для розвитку стійкої конкурентоспроможної національної економіки та дозволяє досягти захищеності економічних інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз у довгостроковому та короткостроковому періодах - є податковою безпекою держави»[44, с. 289-292].

Зауважимо, що основними показниками оцінки рівня фіскальної безпеки є: рівень податкових надходжень у розрізі ВВП; рівень податкового тиску; рівень виконання очікуваних показників державного бюджету; рівень сумлінності сплати податків, що відображає надходження до бюджету та ставлення платників податків до обов'язку сплачувати податки; коефіцієнт еластичності податкових надходжень щодо бюджету; рівень підпільної економіки; рівень податкового боргу, що відображає проблеми зі своєчасною сплатою податків.

«Наразі головним завданням економічної та фінансової системи, складовою якої є податкова система України, є забезпечення достатніх фінансових ресурсів для функціонування держави. Як було доведено в попередньому підрозділі дисертації, податки виступають вагомою складовою формування доходів державного бюджету. Також податки складають основу ВВП, яка перерозподіляється через бюджетний механізм, що визначає їх вагому роль у забезпеченні безпеки країни»[44, с. 31-39].

Важливими макрофіскальними показниками є частка податкових надходжень у консолідованому, державному та місцевому ВВП (табл. 2.7). Ці показники відображають тенденції рівня перерозподілу ВВП через податкову систему, стан управління у сфері фіскальної безпеки. Таблиця показників 2.7 свідчить, що у період 2021-2022 років частка податкових надходжень зведеного бюджету України у ВВП перевищила середній показник періоду 2018-2019 років – 26,4%. За період 2018-2022 рр. частка податкових надходжень ДБУ у ВВП становить 20,8%.

Таблиця 2.7

Макрофіскальні індикатори податкової безпеки України у 2015-2019 рр.,%

Рік	Частка податкових надходжень:		
	ЗБУ у ВВП	ДБУ у ВВП	Місцевих бюджетів у ВВП
2018	25,6	20,7	5,0
2019	27,3	21,1	6,2
2020	27,8	21,0	6,7
2021	27,7	21,2	6,5
2022	26,8	20,1	6,7

«Позитивними результатами децентралізації у частині збільшення ролі податкових надходжень при формуванні бюджетних ресурсів адміністративно-територіальних одиниць є частка податкових надходжень місцевих бюджетів України у ВВП за цей же період - в середньому 6,2%. Зазначимо, що інституційна реформа системи органів, що реалізують податкову та митну політику має вагомий вплив на податкову безпеку

країни. Це проявляється у створенні Державної податкової служби України та Державної митної служби України»[44, с. 31-39].

Як зазначалося вище, податки, що визначають формування бюджету, є потужним інструментом перерозподілу ВВП і відіграють важливу роль у реалізації фіскальної безпеки держави. У нинішніх умовах підвищення рівня перерозподілу ВВП між сектором загального державного управління може сповільнити розвиток підприємництва та розширення податкової бази. Важливо не допустити зниження темпів розвитку національної економіки, її галузей і регіонів за наявності тенденції зростання рівня перерозподілу ВВП через податкову систему в період 2018-2022 років.

Проведені розрахунки дають підстави стверджувати, що однією з основних причин виявлених диспропорцій у виконанні планових показників Державного бюджету України у 2018-2022 роках є відсутність середньострокового бюджетного планування, прогнозованої та виваженої фіскальної політики. При цьому на кожен наступний рік складається ще більш амбітний план доходів. Наприклад, у першому кварталі 2020 року план надходжень становив 32,4 млрд грн. або на 18,2% більше відповідного кварталу 2022 року.

«Реалізуючи розстрочення, відстрочення грошових зобов'язань або податкового боргу, як механізм податкового регулювання держава на певний визначений термін кредитує платника податків і зборів. Тобто бюджет отримує податкові надходження із часовим інтервалом. З точки зору своєчасності та процесів наповнення Державного бюджету та знаючи положення теорії вартості грошей у часі та інфляцію, такі надходження знецінюються»[44, с. 31-39].

Рівень тіньової економіки, за підрахунками Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, протягом 2018-2022 років поступово знизився з 40% до 28%. У 2018 році інтегральний показник зріс до 40%, що пояснюється складною соціально-економічною ситуацією в країні.

Протягом останніх 4 років спостерігається тенденція до зниження рівня тіньової економіки. Безперечно, тіньова економіка негативно впливає та знижує фіскальну безпеку держави. Існування податкової економіки порушує деякі фундаментальні принципи оподаткування та є інструментом ухилення від сплати податків. Руйнуються основи соціальної справедливості та загального оподаткування. Тому запорукою підвищення фіскальної безпеки держави є боротьба з тіньовою економікою.

2.3. Вплив оподаткування на споживання та добробут населення

Соціалізація є однією з ключових складових глобальної економічної трансформації. Доцільність соціалізації фіскальної політики визначається найтіснішою залежністю результатів економічного розвитку від успішного виконання соціальних функцій держави, від зростання людського потенціалу; інтеграція країни у світову економічну систему та міжнародні фіскальні відносини; стан соціальної сфери, що визначає багатогранний прогрес суспільства та виступає прискорювачем розвитку постіндустріальної та інноваційної економіки.

Крім того, це ефективний інструмент регулювання бізнесу. Фактори, що визначають характер і орієнтири фіскальної політики, включають обсяг реального ВВП, політичну ситуацію в державі, рівень інвестиційної та підприємницької активності, рівень інфляції та рівень добробуту населення.

На рис. 2.1 наведено загальну схему впливу фіскальної політики на соціальний розвиток країни.

Можна стверджувати, що фіскальна політика є важливим фактором, який впливає на розвиток суспільства. Фіскальна політика, як невід'ємний атрибут загальної державної політики, виступає інструментом підтримки секторів економіки, створює сприятливий клімат для розвитку бізнесу та сприяє вирішенню соціальних проблем суспільства.

Рис. 2.1. Напрями впливу податкової політики на соціальний розвиток країни

Як уже зазначалося, основу всіх доходів бюджету складають податкові відрахування. Саме кошти від оподаткування йдуть на подальше фінансування багатьох секторів і галузей економіки. У таблиці 2.8 показано виконання Зведеного бюджету України.

Як видно з табл. 2.8, основними напрямками фінансування соціальної сфери в Україні є соціальний захист і соціальне забезпечення, освіта та охорона здоров'я. За аналізований період найбільше коштів було спрямовано на соціальний захист та соціальне забезпечення: сума видатків зросла з 176340 млн. грн. у 2018 році до 321,789 млн. грн. у 2022 р. Однак темп зростання у 2022 р. порівняно з 2021 р. становив 4,0%, а з 2015 р. – 82,5% (це найменше зростання серед усіх напрямків фінансування соціальної сфери України у 2022 р.).

Пріоритетом залишається фінансування освіти: видатки зросли на 114,194 млн грн. у 2018 році до 238,757 млн. грн. у 2022 році, але темпи приросту асигнувань уповільнюються: становлять 109,1% та 13,7%

відповідно. Постійно зростали і витрати на охорону здоров'я: на 71,001 млн грн. до 128 378 млн грн, а темпи зростання у 2022 році порівняно з 2018 та 2021 роками зменшуються відповідно: з 80,8% до 10,8%.

Таблиця 2.8

Аналіз динаміки видатків ЗБУ на соціальну сферу у 2018-2022 рр., млн. грн.

Напрями фінансування	2018	2019	2020	2021	2011	Темп росту 2022 р. у %	
						2018	2021
Охорона навколишнього середовища	5530	6255	7349	8242	9730	75,9	18,1
Житлово-комунальне господарство	15700	17548	27186	30346	34487	119,7	13,6
Охорона здоров'я	71001	75409	102392	115848	128378	80,8	10,8
Духовний та фізичний розвиток	16228	16885	24342	28993	31550	94,4	8,8
Освіта	114194	129435	177756	210029	238757	109,1	13,7
Соціальний захист та соціальне забезпечення	176340	258330	285761	309364	321789	82,5	4,0
Усього, видатків на соціальну сферу	398993	503862	624788	702822	764691	91,7	8,8

Також зростає фінансування духовного та фізичного розвитку, а також житлово-комунального господарства: у 2022 році обсяги становили 16,228 млн. грн. та 289,993 млн. грн. При цьому серед усіх галузей лише видатки на житлово-комунальні послуги мали позитивну динаміку зі зростанням темпів зростання: порівняно з 2018 роком показник становив 119,7% та з 2021 роком 13,6%. Зазначимо, що Зведеним бюджетом України на 2020 рік зменшено відносний і реальний обсяг видатків на освіту та охорону здоров'я: з 6,2% і 3,2% ВВП у 2019 році до 5,9% і 3,1% ВВП у 2020 році.

«Податкове регулювання у сфері видатків бюджету завдяки використанню сукупності бюджетних інструментів впливу на процес формування та виконання бюджету дозволяє вирішувати завдання, що стоять перед країною на сучасному етапі суспільного розвитку, досягати необхідних макроекономічних пропорцій та показників економічного зростання.

Підвищення конкурентоспроможності економіки країни, якості державних послуг, рівня життя населення вимагає реалізації стратегії оптимізації обсягу видатків бюджету одночасно із посиленням їх результативності»[35, с. 372].

Найбільш ефективним показником, що дозволяє досліджувати вплив податків на соціальне становище населення, є критерій соціальної справедливості, який відображає інтереси громадян як платників податків, які отримують оподатковуваний дохід, і як суб'єктів держави, які через сплату податків вони хочуть отримати еквівалентну ціну у вигляді певного суспільного блага.

Одним із важливих питань є візуалізація та накопичення ЄСВ. Фактично ЄСВ не підпадає під податкові платежі, але структура елементів його правового закріплення відповідає переліку елементів податку: платники податку, об'єкт оподаткування, податкова база, податковий період, ставка податку, порядок обчислення податку, сплата порядок оподаткування та терміни. Слід зазначити, що ЄСВ взаємопов'язаний з фіскальною політикою держави, зокрема через єдину податкову базу.

Тому державна фіскальна політика на сучасному етапі має бути спрямована на створення умов для підвищення якості життя населення, зниження рівня соціально-економічної диференціації суспільства та розкриття людського потенціалу. Серед пріоритетних завдань фіскальної політики України на сьогодні можна виділити: акумулювання її інвестиційних ресурсів та запобігання їх витоку за кордон; скоротити масштаби підпільної економіки; легалізація тіньового фонду оплати праці; неможливість отримати податкові надходження, зокрема через незаконне відшкодування ПДВ з бюджету та державні закупівлі; будувати відносини між платниками податків і податковими органами на засадах партнерства; забезпечити місцеві бюджети надійними джерелами надходжень; перехід до моделі економічного розвитку, заснованої на інноваціях та інвестиціях; сприяти розвитку людського потенціалу, підвищенню якості та рівня життя

та розвитку соціальної сфери.

Висновки до розділу 2

Значний вплив на забезпечення процесів економічного розвитку держави має фіскальна політика. Одним із важливих її завдань є пошук резервів посилення фіскальної ефективності та забезпечення оптимальної структури податкових надходжень до бюджету з урахуванням інституційних особливостей економіки.

Динаміка доходів зведеного бюджету України за вказаний у дослідженні період мала позитивну динаміку. Зростання відбувається за рахунок податкових надходжень, частка яких у структурі надходжень становить приблизно 80%, і походить від таких основних податків: ПДВ, ПДФО, акцизного збору та податку на прибуток підприємств. Це доказ їх важливості.

Нині розміри та обсяги податків в Україні є достатньо високими, що дає право стверджувати про ефективність української податкової політики. Оптимізація податкового навантаження є актуальним завданням, оскільки досягнення соціально-економічної ефективності використання зібраних податків не гарантує фіскальної спрямованості фіскальної політики України. Тому фіскальна політика є ефективною лише тоді, коли держава здатна через фіскальний механізм вирішувати завдання, спрямовані на розвиток виробництва та підвищення рівня життя громадян.

Фіскальна безпека – це стан податкової системи, який впливає на зростання ресурсного потенціалу для розвитку незалежної, стабільної та сталої конкурентоспроможної національної економіки та дозволяє досягти захисту економічних інтересів від довгострокових і короткострокових зовнішніх і внутрішніх загроз.

Основними соціальними завданнями держави є: досягнення соціальної

справедливості, рівності, безпеки, зменшення нерівності в доступі до матеріальних і духовних благ, мінімізація поляризації суспільства, забезпечення високого рівня життя.

Розділ 3.

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІКИ

3.1. Податкове стимулювання інноваційної та інвестиційної активності в реальному секторі економіки

Соціалізація економіки є однією з ключових складових глобальної економічної трансформації. Це твердження повною мірою стосується і українських реалій. Соціалізація економіки передбачає переорієнтацію економіки з критеріїв економічного розвитку на критерії людського розвитку. Цей процес є квінтесенцією формування соціальної економіки. Як було показано в попередніх розділах роботи, фіскальна політика повною мірою задіяна в цьому, але завдання переорієнтації її місії досить складне і ще не завершене. На нашу думку, функція стимулювання платників податків з часом має стати першочерговою.

Під податковими пільгами слід розуміти цілеспрямовані дії органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо запровадження в податкове законодавство і практику податкових пільг та інших заходів фіскального характеру, які покращують фінансове чи економічне становище окремих категорій платників податків або платників податків, з метою створення економічної зацікавленості у здійсненні ними комерційної діяльності.

«Питання необхідності стимулювання інноваційної діяльності та вироблення найбільш ефективних механізмів її підтримки є надзвичайно актуальним для України. В умовах розвитку ринкової економіки, проблеми підвищення ефективності податкової політики мають важливе значення, тому роль податків у підтримці та розвитку підприємницької діяльності виступає однією з передумов економічного зростання та розвитку країни»[1, с. 7].

Проведений аналіз практики надання та використання інструментів державної фінансової підтримки суб'єктів інноваційної діяльності свідчить

про відсутність комплексного підходу до їх надання.

Зростання національної економіки значною мірою залежить від зростання підприємницької активності та інтенсивності інвестиційних процесів. Тому основним завданням є створення та підтримання умов для зростання інвестицій у реальний сектор економіки, що дозволить повністю задовольнити попит і забезпечити високі темпи розвитку, підвищення конкурентоспроможності в умовах ринкової економіки.

Як показує практика, для подальшого швидкого та ефективного економічного розвитку країни бракує державних коштів та коштів вітчизняних підприємств. Тому необхідно залучати іноземні інвестиції, які мають певні переваги порівняно з внутрішніми інвестиціями та державним фінансуванням. «По-перше, іноземні інвестиції - це додатковий капітал, залучений у країну для виробництва товарів і послуг, реалізації певних програм, а по-друге - це надходження в державу нових технологій та застосування нових методів управління»[2, с. 143].

Тому, інструменти фіскального стимулювання охоплюють лише початкові етапи інвестиційного процесу, пов'язані з науковими розробками та дослідженнями, але практично не поширюються на етапи впровадження інвестицій у виробництво. Державна підтримка інвестиційного розвитку має базуватися на розробці та забезпеченні якісного державного моніторингу інвестиційної діяльності організацій, своєчасному виявленні диспропорцій у розвитку інвестиційних організацій та розвитку системи державної підтримки.

«При виборі інструментів здійснення державної підтримки інвестиційної діяльності першочергове значення повинні мати:

- принципи надання державної підтримки;
- критерії визначення суб'єктів державної підтримки;
- форми державної підтримки;
- механізм надання державної підтримки»[21, с. 29].

«Державна підтримка суб'єктів інвестиційної діяльності має ґрунтуватися та таких принципах:

- відповідність стратегічних напрямків розвитку економіки регіону або напрямами промислової політики тієї чи іншої галузі. Причому ці обрані для державної підтримки напрями повинні залишатися стратегічними пріоритетами протягом тривалого часу, що дозволить реалізувати заходи підтримки і оцінити ефект від них;

- чіткість критеріїв надання державної підтримки суб'єктам інвестиційної діяльності;

- цільовий характер податкових пільг, які повинні надаватися не окремій сфері діяльності, а для вирішення певної, сформульованої в конкретних показниках завдання, виконання якої піддається кількісній оцінці. Часовий інтервал надання податкових пільг також повинен бути чітко визначений;

- взаємодоповнюючий вплив податкових пільг та бюджетних субсидій в залежності від потреби суб'єктів інноваційної діяльності на різних етапах інноваційного процесу, що підвищує мотивацію до активізації інвестиційної діяльності;

- обов'язковість регулярної оцінки діючих програм державної підтримки суб'єктів інвестиційної діяльності на регіональному рівні з метою прийняття рішення про пролонгацію заходів державної підтримки, зміни умов їх надання або припинення»[3, с. 515].

Від ефективності її регулюючого впливу на діяльність суб'єктів господарювання залежить ефективність економічної політики та динамізм економічного розвитку в державі. Провідну роль у цьому процесі відіграє податкове регулювання, оскільки питання оподаткування вважаються найважливішою складовою формування бізнес-середовища національної економіки. Уряд має одночасно вирішити завдання оптимізації та встановлення ефективних податкових ставок, а також проблему мінімізації

адміністративного тягаря.

Стимулювання інвестиційної діяльності за допомогою інструментів фіскального регулювання базується на тому, що отриманий суб'єктами господарювання прибуток є основою фінансування, а його збільшення сприяє зростанню інвестиційних можливостей. Основними формами підтримки інвестиційної діяльності є: субсидовані кредити, надання податкових пільг та відпусток (рис. 3.1).

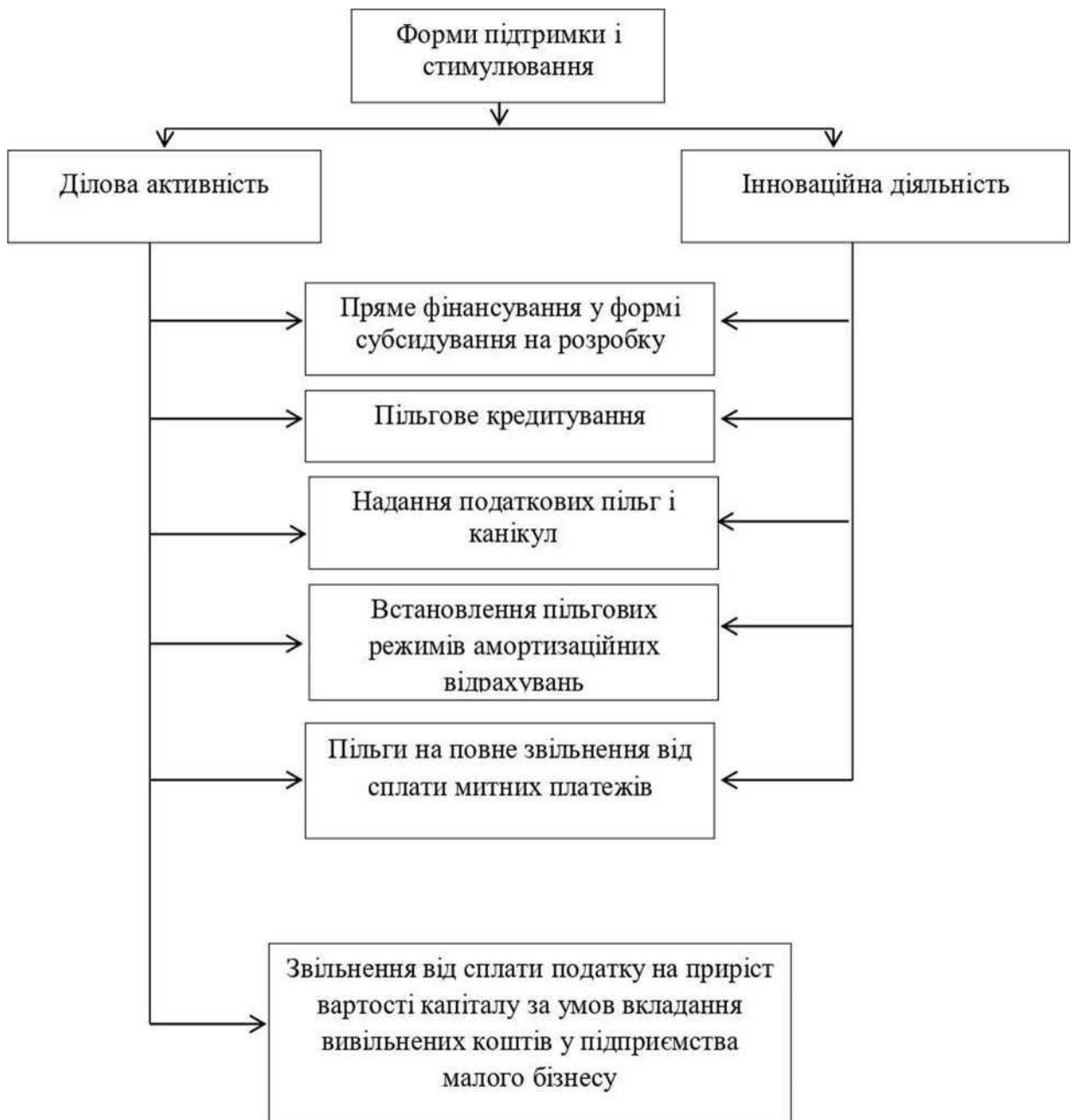

Рис. 3.1. Основні форми підтримки та стимулювання ділової та інвестиційної активності в реальному секторі економіки

З метою апробації початкового етапу запропонованого підходу до оцінки ефективності інноваційних податкових пільг. Для технологічної модернізації та впровадження інновацій надаються інноваційні податкові пільги.

Наявність пільг у податковій системі може не створювати суттєвих проблем для нормального функціонування бюджетної системи, якщо вона інтегрована в бюджетний процес і підлягає тим самим бюджетним процедурам, що й прямі витрати. Податкові пільги призводять до зменшення доходів бюджету, а тому їх облік необхідний для кількісної оцінки та прогнозування доходів держави, що є найважливішим етапом бюджетного процесу. Це означає, що збитки внаслідок надання податкових пільг повинні підлягати такому ж контролю, як і прямі бюджетні витрати. Інакше вплив податкових пільг на економіку та соціальну сферу буде недооцінений.

Слід зазначити, що серед інших методів стимулювання непрямих інвестицій найбільш поширеними є податкові пільги. Широта застосування податкових пільг визначається такими особливостями їх надання:

- дотримання податкового законодавства;
- добровільне використання суб'єктами господарювання;
- зменшення шкоди суб'єктам інноваційної діяльності;
- зменшення державного втручання;
- заявна незалежність щодо форм власності та видів діяльності;
- менші адміністративні витрати.

Отже, застосування податкових пільг ґрунтується на різних мотивах їх надання та сприяє реалізації пріоритетних напрямів економічного розвитку, що збігаються з інтересами суб'єктів господарювання. Податкові пільги використовуються, як правило, для стимулювання інвестиційної діяльності з метою розширення та розвитку інноваційного виробництва, оновлення основних фондів; довгострокові інвестиції в інноваційні проекти та програми; збільшення доданої вартості компаніями, що виробляють

високотехнологічну та наукомістку продукцію.

Використання податків як інструменту державного впливу на економіку базується на реалізації регулюючої функції податків. Вона проявляється в нерівномірному оподаткуванні різних об'єктів і категорій платників податків. У такий спосіб досягається ефект регулювання: пом'якшуючи податковий тиск у певному напрямку за рахунок зміни фіскальних елементів, держава створює більш сприятливі умови для розвитку окремих видів діяльності.

Підсумовуючи зарубіжний досвід податкового стимулювання інвестиційної та науково-дослідної діяльності, висвітлено їх популярність. Вибір інструментів податкового стимулювання інвестиційної діяльності залежить від мети та спрямованості стимулюючого впливу, категорії платника податку та його діяльності, а також від стану розвитку зачепленого сектору та загальної економічної ситуації в країні.

Розглянемо рис. 3.2 форми інноваційних податкових пільг у світовій практиці.

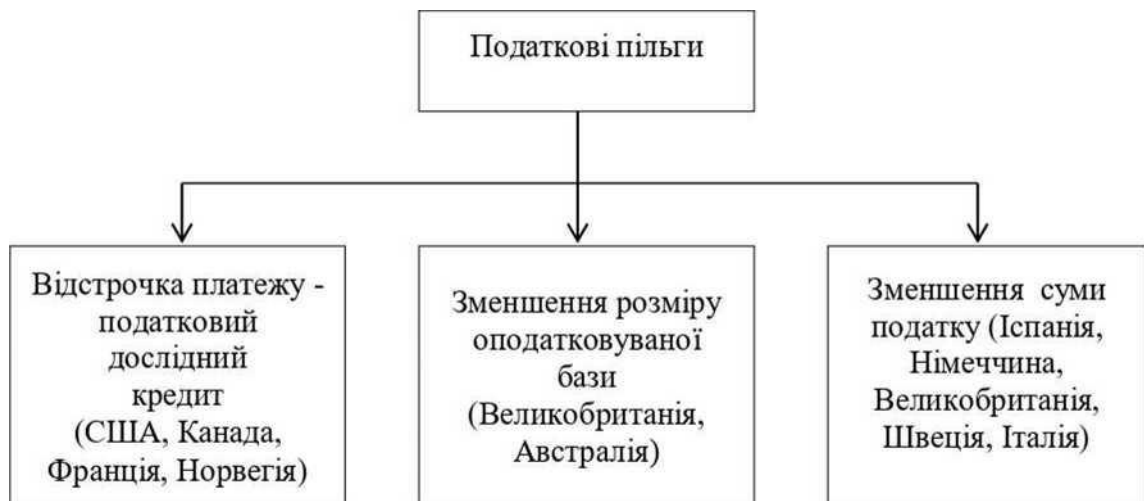

Рис. 3.2. Форми інноваційних податкових пільг у світовій практиці

Як бачимо, крім стандартних форм податкових пільг, таких як диференціація податкових ставок, пільги з метою стимулювання інноваційної діяльності, використовуються й інші форми: відстрочення податкових

платежів; зменшення розміру бази оподаткування; зменшення розміру податку.

Надання податкових пільг не завжди супроводжується чіткими економічними чи соціальними аргументами. Надання податкових пільг дуже часто призводить до збитків, які виражаються у зменшенні податкових надходжень до бюджету. Непрямим ефектом податкових пільг є зміна поведінки платників податків, яка може бути незалежною від масштабу інших заходів податкової політики. Крім того, не завжди можливо встановити чітку відповідність між податковою пільгою та цілями соціально-економічної політики, на досягнення якої вона спрямована, оскільки той самий захід може служити різним цілям.

Комплекс заходів державної підтримки малого та середнього підприємництва включає такі форми, як гранти, мікрофінансування та підтримка компаній, які уклали договори лізингу та постачають продукцію на експорт.

Крім заходів стимулювання інвестиційної діяльності у розвиток реального сектору економіки, створення пільгового механізму залучення довгострокових кредитних коштів від підприємств, які реалізують програми технічного переозброєння, сприяння просуванню науково-високоємної продукції. до ринків, створення інноваційно-промислових, промислово-виробничих, техніко-впроваджувальних, туристичних кластерів-рекреаційна діяльність, спеціальні економічні зони та регіональні зони інноваційного сільського господарства тощо.

«Податкове навантаження має істотний негативний вплив на рівень інвестицій підприємств. Більш високі ставки податкового навантаження негативно впливають на інвестиційну активність підприємств, а встановлення знижених ставок в регіонах може бути фактором конкуренції за приватні інвестиції вітчизняних компаній. Емпіричні дослідження скоріше говорять про наявність негативного впливу високих податкових ставок на

інвестиції, ніж про їх відсутність. У цілому в кожному конкретному регіоні рівень інвестиційної активності визначається сукупністю різних факторів» [18].

Оцінюючи їх вплив, слід виходити з того, що в результаті інвестиційної діяльності очікується збільшення обсягів інноваційного виробництва. Тому за цільовий показник прийнято обсяг інноваційної продукції. Зростання цього показника безпосередньо пов'язане з посиленням інноваційного характеру економічного зростання.

«Темпи інвестиційного розвитку в різні періоди часу обумовлені дією різних факторів, найбільш значимими з яких є:

- податкові надходження ЗБУ;
- сума фактично сплаченого податку на прибуток підприємства;
- сума фактично сплаченого податку на майно підприємства;
- сума втрачених доходів бюджету з податку на прибуток підприємств в зв'язку з наданням зниженої ставки, що зараховується до бюджету регіону;
- сума втрачених доходів бюджету з податку на майно організацій у зв'язку з наданням податкових пільг»[45, с. 492].

Фіскальний механізм розвитку економіки регіону покликаний забезпечити баланс між фіскальною та регулюючою функціями податків, проявляючись у різних формах. Сукупність податкових пільг, що є частиною механізму податкового регулювання, включає різноманітні форми, види та інструменти, спрямовані на збільшення прибутку суб'єктів господарювання, обсягу власних фінансових ресурсів, що вивільняються внаслідок використання податкових пільг. Введення податкових пільг є одним із факторів, що впливає на інвестиційну привабливість території. Водночас податкові пільги являють собою втрати бюджету щодо їх нарахування.

Втрати бюджету внаслідок надання податкових пільг виникають у разі:

- державне законодавство, внаслідок чого утворюється різниця між доходами, які могли б надійти до місцевого бюджету, та доходами, які

фактично надійшли після надання податкових пільг;

- місцевого законодавства, внаслідок чого існує різниця між доходами, які могли б надійти до місцевого бюджету, та доходами, які фактично надійшли після надання пільг з місцевого податку.

«Варто зауважити, що на місцевому рівні найбільшого поширення набули такі форми податкових пільг, як:

- звільнення окремих категорій платників податків від сплати податку протягом певного періоду;
- звільнення (повне або часткове) об'єкта оподаткування;
- зменшення податкової бази;
- зменшення податкового окладу;
- знижена податкова ставка»[25, с. 675].

З точки зору адресності до місцевих податкових пільг слід віднести: пільги, спрямовані на підтримку окремих видів економічної діяльності; соціальні пільги, спрямовані на підтримання зростання цін на соціально значущі товари, забезпечення зайнятості, підвищення рівня доходів населення та його платоспроможного попиту; інвестиційні пільги, які надаються суб'єктам господарювання, які реалізують інвестиційні проекти на території окремого регіону.

Ряд інвестиційних податкових пільг – це пільги, які надаються суб'єктам інноваційної діяльності. Ця категорія пільг призначена для збільшення інвестиційних витрат організацій за рахунок вивільнення коштів у результаті надання пільг.

«Дослідження практик надання податкових пільг з метою стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності дає змогу зробити наступні висновки:

- податкові пільги, як правило, надаються підприємствам, які реалізують інвестиційні проекти, в формі зниженої ставки податку на прибуток та звільнені від оподаткування майна, що беруть участь при

реалізації інвестиційного проекту;

- для регіонів інвестиційні податкові пільги окупляться за рахунок обсягу залучених в економіку інвестицій, а також за рахунок бюджетного ефекту - податкових надходжень при реалізації інвестиційних проектів»[30].

Важливе місце у створенні та розвитку інноваційних організацій займають інноваційні кластери, які являють собою інтеграцію інноваційних підприємств, «поєднання» наукових і промислових організацій. Формування кластерів дозволяє реалізувати всі етапи інноваційного процесу: від наукової ідеї до створення інновацій та впровадження їх у виробництво. Розвиток територіальних кластерів є однією з умов активізації механізмів приватно-державного партнерства (збільшення частки фінансування інноваційних розробок та впровадження їх у виробництво реальним сектором економіки, підвищення ефективності створених інститутів розвитку та інноваційні інфраструктури).

Тому, для реального стимулювання інвестиційної діяльності амортизаційними виплатами необхідно залучати кошти для прямого бюджетного фінансування модернізації національної економіки. Лише після забезпечення необхідної бази можна буде говорити про реальний потенціал амортизаційних відрахувань для стимулювання інвестиційної активності реального сектору економіки з урахуванням цільового використання амортизаційних відрахувань.

Враховуючи внесок інвестицій у зростання продуктивності, економічні показники та необхідність досягнення соціальних цілей, держава відіграє вирішальну роль у заохоченні суб'єктів господарювання витратити кошти на інвестиції. Обґрунтоване судження про те, що вибір органами державної влади відповідних фіскальних стимулів має ґрунтуватися на результатах дослідження можливості їх застосування з урахуванням фіскальних ризиків та економічної ефективності.

Отже, для підвищення інвестиційної привабливості та покращення

економічної ситуації в Україні необхідно поступово зменшувати податковий тиск, використовуючи міжнародний досвід, адаптуючи його до особливостей розвитку нашої країни, створювати умови, за яких буде практично неможливо уникнути сплати податкових зобов'язань, що призведе до поступового збільшення надходжень до державного бюджету, а також забезпечить ефективний розподіл податкових надходжень.

Надання пільг на реінвестування прибутку, запровадження інвестиційного податкового кредиту, застосування диференційованих спеціальних ставок, прив'язаних до сфер діяльності, можуть стати основними напрямками удосконалення податкових стимулів для залучення іноземних інвестицій у реальний сектор економіки. Це покращить стимули для розвитку пріоритетних галузей та сприятиме запровадженню гнучкої амортизаційної політики з перевагами для інноваційно активного бізнесу.

3.2. Пріоритети розвитку податкової політики в Україні

Основним напрямом гармонізації податкових відносин має стати організація системи відносин у сфері податків та оподаткування відповідно до проміжного положення між підходами права та інтересів. Тому необхідно кардинально змінити ставлення податківців до платників податків:

- платників податків слід розглядати як джерело доходів бюджетної системи країни, за рахунок яких фінансуються державні видатки;
- необхідно дотримуватись принципу рівноправності суб'єктів податкових правовідносин;
- пріоритет має бути надано партнерському режиму адміністрування податків, щоб забезпечити добровільне та своєчасне виконання платником податків податкового зобов'язання; у разі несвоєчасного та добровільного невиконання платником податків податкового обов'язку до нього застосовується обов'язковий режим податкового адміністрування;

- створити процедури для простого та швидкого виконання платниками податків податкових зобов'язань.

Ефективність адміністрування податків безпосередньо залежить від рівня податкової культури та фінансової грамотності платників податків. В Україні за умов складного, заплутаного, нестабільного та громіздкого податкового законодавства підвищення рівня податкової культури та фінансової грамотності платників податків має здійснюватися в результаті реалізації наступних рекомендацій:

- регулярне проведення тематичних семінарів та конференцій для платників податків, як в центральних апаратах податкових органів, так і в власне центральних офісах платників податків;

- проводити обов'язкові лекції-бесіди під час навчання школярів та студентів за участю податкових інспекторів-професіоналів;

- проведення конкурсів на кращі проекти та роботи у сфері податків та оподаткування;

- проведення розслідувань у громадських місцях з метою виявлення потенційних платників податків, які мають право на отримання податкових пільг та відрахувань, але не скористалися ними (одночасно роз'яснюючи їхні права та допомагаючи в оформленні необхідних документів та, за необхідності, домовившись про зустріч з спеціалізованою службою з питань оподаткування), при цьому до реалізації цих заходів можуть бути залучені студенти, які пройшли навчання на етапі стажування;

- заохочення податковими органами фізичних осіб до надання інформації про виявлені недоліки та недоліки у дотриманні податкового законодавства, а також до встановлення (виявлення) нових схем ухилення від оподаткування.

Вплив на правильність, простоту та швидкість виконання платниками податкових зобов'язань, а також на якість взаємовідносин між податковими органами та платниками справляє міжвідомча взаємодія, яка в Україні

знаходиться на низькому рівні та не передбачає об'єктивної реальності існуючого у сфері податків та оподаткування, тому пріоритетним напрямком удосконалення податкового адміністрування є розвиток міжвідомчої інформаційної взаємодії через організацію єдиного податкового інформаційного простору у вигляді цифрової системи податкового обліку та адміністрування.

«Міжвідомча взаємодія в рамках такої системи повинна бути обов'язковим і регулярним інструментом для кожного відомства і здійснюватися відповідно до таких принципів:

- дотримання законодавства;
- рівноправність сторін;
- забезпечення конфіденційності інформації;
- узгодженість діяльності;
- безперервність взаємодії в часі;
- достовірність наданої інформації;
- своєчасність внесення даних в систему;
- повнота наданої інформації в систему»[36, с. 79].

Отже, в сучасних реаліях єдина цифрова система бухгалтерського обліку та адміністрування податків, заснована на технології розподіленої книги, дозволить максимально автоматизувати процеси організації оподаткування, підвищити якість та ефективність міжвідомчої взаємодії та взаємодії платників податків і податкової влади, забезпечуючи при цьому безпечну роботу дистанційної служби та безперебійну роботу системи.

Слід зазначити, що останніми роками спостерігається стрімкий розвиток цифрової інфраструктури, яка відкриває перед компаніями та громадянами нові можливості: вести бізнес «без кордонів». Змінюються бізнес-моделі, що тягне за собою перегляд принципів взаємодії з клієнтами, постачальниками та партнерами, а також умов постачання продукції та послуг. Звичайно, є певні ризики. Одна з них – труднощі в національній податковій системі.

Вони повинні реформувати контрольню-наглядову діяльність державних податкових органів. Розвинуті країни все активніше починають використовувати сучасні інформаційні технології в процесі адміністрування податків протягом усього функціонального циклу управління: починаючи від етапу реєстрації платника податків до нарахування та сплати податків. В Україні також поступово впроваджуються нові технології адміністрування податків.

Висновки до розділу 3.

Фіскальне стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності в реальному секторі економіки є одним із пріоритетних напрямів розвитку фіскальної політики в умовах соціалізації економіки. Фіскальне регулювання інвестиційної діяльності передбачає застосування державою певних заходів, спрямованих на поліпшення умов інвестування. Існують спеціальні інструменти податкового регулювання інвестиційної діяльності: субсидовані кредити, надання податкових пільг і відпусток.

Серед пріоритетів розвитку податкової політики в Україні в умовах становлення соціальної економіки, підвищення рівня податкової культури та фінансової грамотності платників податків, впровадження єдиної цифрової системи бухгалтерського обліку та адміністрування податків, що дозволить підвищити якість та ефективність міжвідомчої взаємодії та взаємодії платників податків і податкових органів, безпека та безперебійність роботи дистанційного сервісу.

Встановлено, що реалізація пріоритетів розвитку податкової політики в Україні в умовах становлення соціальної економіки має забезпечити не лише технологічну та цифрову трансформацію, а й міждержавний обмін податковою інформацією, модернізацію податкової термінології, творче розширення базової податкової системи за рахунок нових методів і технологій адміністрування податків.

ВИСНОВКИ

Становлення в Україні соціально орієнтованої економіки потребує розробки нової концепції фіскальної політики, що потребує перегляду її концептуальних засад. Зокрема, основними критеріями формування та реалізації державної фіскальної політики в нових умовах має стати досягнення балансу інтересів, насамперед, держави та бізнесу та громадян, а також систематизація зміни податку іншими правилами та їх позитивна оцінка; а також швидке реагування на зміни у відтворювальних і фіскальних процесах.

У фіскальній політиці має домінувати прогресивна система оподаткування доходів громадян, встановлення на законодавчому рівні мінімального неоподаткованого доходу населення та приведення його у відповідність із прожитковим мінімумом, перегляд ставок і підходів до справляння податків на капітал і реальний капітал. активи . нерухомості, що дасть змогу посилити соціальну справедливість фіскальної політики, зменшити пільгове оподаткування в рушійних галузях реального сектора економіки, зокрема у промисловості, будівництві, транспорті, зв'язку, фінансовій та страховій діяльності.

Фіскальна політика є важливою складовою економічної політики держави і являє собою систему заходів організаційно-правового та соціально-економічного характеру органів державної влади та місцевого самоврядування щодо акумулювання державних коштів у формі податків залежно від вирішення стратегічних завдань. завдання і тактика розвитку країни чи регіону.

Податкове стимулювання торгово-інвестиційної діяльності в реальному секторі економіки є одним із пріоритетних напрямів розвитку фіскальної політики в умовах соціалізації економіки. Податкове регулювання інвестиційної діяльності вимагає від держави вжиття заходів, спрямованих на покращення умов інвестування.

Існують спеціальні інструменти податкового регулювання інвестиційної діяльності: субсидовані кредити, надання податкових пільг і відпусток. Розроблений алгоритм реалізації інвестиційного податкового кредиту базується на послідовності наступних етапів: подання документів до податкових органів (заява з додаванням необхідних документів); перевірити достовірність та відповідність документів підставам надання кредиту; рішення податкових органів про надання кредиту; укладення кредитного договору; подальша дія кредитного договору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамов А.П. Податкова реформа і вдосконалення податкового адміністрування . *Вісник Томського державного університету*. 2007. № 300. С.7.
2. Антонюк П.П. Соціальна безпека: значення та необхідність дослідження за умов динамічного середовища. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2012. № 3. Т. 2. С. 185-188.
3. Барабанова В.В., Барабанова М.А. Основні засади формування ефективного податкового менеджменту на підприємствах. *Економіка і регіон*. 2011. №2 (29). С. 142-145.
4. Богатирьова Є.М. Податкова політика: сутність та принципи формування. *Науковий вісник ОНЕУ*. 2012. № 10(162). С. 202-212.
5. Брояка А. А. Сучасний стан фінансування соціального захисту та соціального забезпечення в Україні. *Матеріали міжвузівського круглого столу «Соціальне забезпечення громадян: сучасний стан та перспективи розвитку з врахуванням досвіду країн ЄС» 28 листопада 2019 року*. URL: <http://repository.vsau.org/getfile.php/23778.pdf>.
6. Бюджетна підтримка та податкове стимулювання національної економіки України: монографія / за заг. ред. Л. Л. Тарантул. Ірпінь: Нац. ун-т ДПС України, 2012. 515 с.
7. Ватаманюк О.С. Оцінка податкової активності великих платників у формуванні доходів державного бюджету України. *Молодий вчений*. 2015. № 6(1). С. 81-85.
8. Волкова О.Г. Фіскальна ефективність місцевого оподаткування в Україні. *Інфраструктураринку*. 2019. Випуск 28. С. 263-269.
9. Годованець О., Амбрик Л. Податкове регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності податкове регулювання інвестиційної діяльності як фактор економічного зростання. *Світ фінансів*. 2011. № 1. С. 135-143.

10. Гомон М.В. Податкова політика держави та принципи її формування. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Вип. 11. С. 673-676.
11. Десятнюк О.М. Управління податковими ризиками - нова парадигма розбудови податкової системи України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2007. № 606. С. 355-361.
12. Захожай К. В., Жам О.Ю. Роль прямих та непрямих податків у формуванні доходів Державного бюджету України . Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. Серія : Економіка та менеджмент. 2019. № 18. С. 103- 114.
13. Калінеску Т.В., Пономарьова І.В., Альошкін С.В. Соціальні аспекти податкової політики: підручник. Сєверодонецьк: СНУ ім. В. Даля, 2015. 384 с.
14. Карпенко Ю.О., Польова О.О. Податкові надходження як основа дохідної частини державного бюджету України. Веб-портал «Наукова спільнота» (27.04.2020). URL: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-3449/>
15. Кашпур Л. М. Удосконалення податкової політики в умовах розвитку громадянського суспільства в Україні: автореф. дис. канд. наук з держ. упр. 25.00.02. Нац. акад. держ. упр-ня при Президентові України, Київ, 2016. 22 с.
16. Крисоватий А.І. Оподаткування багатства: виклики для України. *Журнал європейської економіки*. 2015. Т. 14. № 2. С. 183-204.
17. Крисоватий А., Луцик А. Податкові аспекти соціального добробуту в Україні. *Світ фінансів*. 2016. Вип. 2 (47). С. 7-17.
18. Крисоватий А.І., Мельник В.М., Кошук Т.В. Сутність та концептуальні основи формування податкової політики в умовах євроінтеграційних процесів. *Економіка України*. 2016. №1. С. 35-51.
19. Лісовий Г.О. Податкова безпека України: загрози та ризики. *Форум права*. 2016. № 1. С. 162-168.

20. Лопушняк Г.С. Державна соціальна політика як передумова економічного розвитку: монографія. Львів, 2011. 372 с.
21. Лук'яненко І., Сидорович М. Бюджетно-податкова політика України: нові виклики: монографія. Київ: НаУКМА, 2014. 229 с.
22. Лютий І. О Податкова система: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / [О.І. Лютий, Л.М. Демиденко, М.В. Романюк та ін.; за ред. І. О. Лютого. - К.: Центр учбової літератури, 2009. 456 с.
23. Макарук О. В., Федько Н.В. Завдання, способи реалізації та моделі державної податкової політики України. Теорія та практика держ. управління і місцевого самоврядування, 2020. № 1. URL: http://el-zbim-du.at.ua/2020_1/6.pdf.
24. Мединська Т.В. Податкова система: навч. посіб. / Т.В. Мединська, Н.І. Власюк. - Львів: Магнолія-2006, 2010. -276 с.
25. Мельник Н.В., Тарантул Л.Л., Варналій З.С. та ін. Податкова політика України: стан, проблеми та перспективи: монографія. К.: Вид-во "Знання України", 2008. 675 с.
26. Найденко О.Є. Обґрунтування цілей податкової політики держави. *Економіка розвитку*. 2018. №2(86). С. 13-23.
27. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <http://www.treasury.gov.ua>
28. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
29. Офіційний сайт Державної податкової служби України. URL: <http://sfs.gov.ua/>
30. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: http://www.minfm.gov.ua/control/uk/publish/archive/mam?cat_id=77643
31. Податки в Україні vs країни ЄС: де платять більше? [Електронний ресурс станом на 26.03.2019 р.]. Ціна держави. URL: <http://cost.ua/news/714-podatky-v-ukrayini-vs-krayiny-eu-de-platyat-bilshe>

32. Податковий кодекс України. 2 грудня 2010 року № 2755-VL URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
33. Податкова політика: теорія, методологія, інструментарій: навчальний посібник / Під редакцією д-ра екон. наук, проф. Ю. Б. Іванова, д-ра екон. наук, проф. Майбурова: ВД «ІНЖЕК», 2010. 492 с.
34. Подік І.І. Аналіз та оцінка податкової складової економічної безпеки. Тези доповідей учас. Всеукр. науково-прак. конф. «Актуальні проблеми економічної безпеки держави, регіону, підприємства»; 26 травня 2017 р.; упорядник Л. М. Томаневич. Львівський держ. ун-т внутрішніх справ, 2017. 345 с.
35. Покатаєва О.В. Правова природа єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. *Класичний приватний університет*. 2012. № 1. С. 30-35.
36. Проць Н.В. Сутність та фіскальна роль місцевих податків та зборів в умовах реформування бюджетного та податкового законодавства //Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Вип. 13. С. 536-541.
37. Рудніцька Р.М., Сидорчук О.Г. Сутність та зміст механізмів державного управління та принципів їх функціонування. *Публічне управління: теорія та практика*. 2014. Вип. 4. С. 50-60.
38. Системний аналіз формування державної політики в умовах макроекономічної дестабілізації / за ред. д-ра економ, наук. проф. І.Г. Лукашенко. - К.: НаУКМА, 2017. - 464 с.
39. Соціальна політика в Україні: реалії та перспективи оновлення: монографія / за ред. В.Г. Никифоренка. Одеса: Одеський національний економічний університет, 2015. 363 с.
40. Тидір Н. І., Соломка Я.А. Податкова політика України в умовах економічної нестабільності: аналітичний огляд. *Наукові записки національного університету «Острозька академія»*. 2020. № 18(46). С. 85-89.
41. Тидір Н. І. Моделі та типи податкової політики в світі: уроки для

України. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2020. № 7-8 (230-231). С.54- 61.

42. Трансформаційні процеси у податковій системі України: монографія. / [Волохова І.С., Луніна І.О., Слатвінська М.О., Хомутенко А.В. та ін.]; за ред. д-ра екон.наук І. С. Волохової. - Одеса: Атлант, 2018. - 383 с.

43. Тютюкіна Е.Б. Инвестиции и инновации в реальном секторе российской экономики: состояние и перспективы. М.: Дашков и К, 2014. 220 с.

44. Форкун І.В., Лепетун І.О. Податкова безпека як складова фінансової безпеки держави. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2018. №5. С. 289-292.

45. Цілі і методи здійснення податкової політики. Веб-сайт «sStudme.com.ua». URL: https://studme.com.ua/!1540510/finansy/tseh_metody_osuschestvleniyanalogoverypolitiki.htm

46. Черник, Д.Г. Теорія та історія оподаткування: підручник для академічного бакалавріата. 2014. URL: <https://stud.com.ua/20448/ekonomik>

47. Чугунов І., Нікітіш А. Податкова безпека держави. *Вісник КНЕТУ*. 2019. №4. С. 31-39.

48. Швабій К.І. Теоретичні підходи до формування і реалізації податкової політики держави. *Фінанси України*. 2015. № 10. С. 90-103.

49. Юрій С.І., Крисоватий А.І., Кошук Т.В. Сучасні тенденції розвитку європейського оподаткування та новітня парадигма податкової політики в Україні: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2010. 292 с.

50. Ясько І. В. Теоретико-правові засади податкового адміністрування в Україні: автореф. дис. канд. юр. наук 12.00.07 / Ігор Віталійович Ясько // Нац. ун- т «Львівська політехніка», Львів, 2019. 20 с.